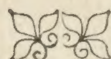
Мих. Василенко і Р. Рабів.

Що думають соціялісти?

(Після Ч. Г. Кера)

WINNIPEG, MAN.
Накладом „Робочого Народа"
1911.
ЧЕРЕНКАМИ „РУСКОЇ ДРУКАРНІ Я. Н. КРЕТА" в ВІННІПЕГУ.

Вступ.

Слово „соціялїзм" — се слово зі зростаючим значінем. Сїмдесять лїт назад під сим словом розуміло ся майже всяке змаганє до лучшого суспільного ладу і тодї справдї так було, що стільки було родів соціялїзму, скільки було соціялїстів. Коли-б нинї висловив'ся хто так само про соціялїзм, то сим виказав би хиба свою дурноту або злобу. Як недавно написав проф. Веблен у Quarterly Journal of Economics „соціялїзм, який нинї напуває одних надіями, других страхом — се соціялїзм школи Маркса. Нїхто серіозно не бере на увагу жадного иньшого так званого соціялїстичного руху, анї нїхто серіозно не бере ся критикувати або збивати теорії иньших шкіл соціялїзму".

Первісних соціялїстів вважало ся звичайно за нешкідливих мрітелїв. Однакож, як сказав поет Ловел „мрії, які мріють народи, сповняють ся". А причина, чому вони сповняють ся, є ся, що мрії народів є прямим наслїдком економічних змін в житю народу, змін, які вимагають нового способу думаня, коли сей народ має приспособити ся до нових відносин, аби вижити.

Задачию девятнайцятого столїтя по цїлім сьвітї, головно в Америцї, було найти нові і наручні способи працї, при помочи яких вжило-б ся сили природи до прислуги людям. Усьпіх, з яким удало ся се зробити, вправляє всякого в подив, хотяй і звісний він кождому. Людська праця у ріжних галузях продукції є нинї десять раз видатнїйша, чим була, коли наставало девятнайцяте столїтє.

Однакож люди, що працюють, заледви чи жиють достатнїйше, а притім без міри меньше є забезпечені,

чим були їх предки, що жили сто літ тому назад. Натомість люди. що мають власність, помножили своє майно і збільшили свою силу з тим самим безмежним розгоном, з яким зросла продукція богатств сьвіта.

Тепер робітники прийшли до сего, що бачать, що одиноким виходом для них є з'єднати ся, як кляса, в цїли перебраня у свої руки державної власти та перебраня на свою клясову власність тих богатств, які виробляють. Інтернаціональний рух робітничої кляси у сім напрямі називає ся соціялїстичним рухом.

Рівночасно великі капіталїсти та їх інтелїґентні наэмники бачуть перед собою ще яснїйше, чим робітники, неминучу боротьбу. Вони дуже добре видять, що соціялїзм — се не мрія, що се факт, з яким треба числити ся.

І ось маємо боротьбу кляс. Можна хотїти, аби її не було, та саме те бажане не робить жадної ріжниці. Скорше чи пізнїйше треба буде стати по якійсь сторонї, або з клясою робітничою у боротьбі за соціялїзм, або з маєтною клясою в боротьбі проти нього. Аби-ж зробити розумний вибір, думаючі люди волїють передовсїм розслїдити, що се є той соціялїзм. І сї мислителї, що стали по соціялїстичній сторонї, чують потребу вчити ся, аби тим успішнїйше бути в станї обороняти свої прінципи.

Задачию сеї книжочки є дати короткий образець ідей, голошених соціял-демократичною партією, ідей, що є признані інтернаціональним соціялїстичним рухом у всїх краях сьвіта.

I. Чим пояснити людські поступки?

Підставою цілої літератури інтернаціонального соціялїзму є прінціп, звісний у своїх ріжних фазах як економічний детермінїзм, історичний матеріялїзм або матеріялїстичне розуміне історії. Сї імена може й звучать тяжко, та сама теорія є дуже проста, така проста, що читач може дивувати ся, чому її треба було аж відкривати, або чому хтось міг був в неї сумнївати ся. Будь що будь ся теорія у замітно розвиненій формі була перший раз висловлена в „Комунїстичнім Манїфестї" Карла Маркса та Фридриха Енґельса, виданім 1848. р.

Під нею розуміє ся ось що: Люди, щоби жити, — мусять їсти, а щоби жити у клїматї такім, як в північних частях Злучених Держав, або в Канадї, то мусять мати одїнє, мешкане і опал. Се відносить ся не лише до наших часів, але й до тисячів лїт перед нами. Отже без взгляду на те, чим люди між собою ріжнять ся, всї вони є подібні до себе тим, що всї хочуть річий, які називаємо конечними до житя. Бо хотьби й вродила ся яка дитина без сего сильного бажаня, то певна річ, що така дитина погибла-б, поки-б достигла віка, коли моглаб видати на сьвіт свої потомки. а кожда дитина одїдичує в великій мірі бажаня родичів.

Так отже люди хочуть всїх тих конечних річий. Однакож вони не все були в станї здобути їх собі в той самий спосіб, а спосіб в який вони здобувають їх, витворює всї ріжницї в сьвітї у їх способі думаня майже про кожде дїло.

На примір у стейтї Ілїнойс шістьдесять або сїмдесять лїт тому назад спосіб, в який тамошнї люди заробляли на жите, був такий, що йшли на державну землю, брали гомстед, який по вложеню дрібки працї ставав їх власностию і зачинали управляти кукурузу. До сего не треба було експенсовної машинерії, там не було й же-

лїзниць; їх робота не була продуктивна в порівнаню з теперішньою, однакож, що вони витворили, те вже було їх. Отже звичайно вже так було, що коли хто хотів працювати, то міг жити в достатку і остаточно збити сякий-такий маєток; природно отже треба було думати, що коли находив ся тоді якийсь чоловік, що оставав убогим, то се була його власна вина, бо він або не працював так тяжко, як другі, або марнував те, що заробив.

Нинї правнуки тих самих фармерів у многих випадках працюють на взір своїх прадїдів, однакож відносини для них стали ся лекші. Побудовано желїзницї, повидумувано машини, які роблять переважну часть роботи, яку колись роблено руками; мілїони робітників, що немають куска землї, зайшли у Стейти і ріжними способами вимінюють свою працю за поживу, яку фармери витворюють. Оттак тепер тим щасливцям не конче треба так тяжко працювати, як працювали їх прадїди. Вони вже можуть випрентувати свою землю та жити з працї рентівників; вони вже можуть продати свою фарму а за гроші купити в однім чи другім видї сї знаряди, які безземельний робітник мусить вживати, і так жити з працї безземельних робітників. Все-ж таки зовсім природно з їх сторони є держати ся думок своїх прадїдів, думок, які колись були згідні з правдою, однакож тепер вже з правдою розійшли ся, а іменно, що коли чоловік не може заробити подостатком, аби жити вигідно, то се тому, що він лїнивий і марнотравний і що лиш сим добре ведеть ся, котрі є вжиточні суспільству.

Та рівночасно між великими масами народу який не був такий щасливий, аби мати тут раньше своїх прадїдів, повиростали нові погляди на сьвіт. Сї маси прийшли до переконаня що, помимо їх тяжкої працї, їм не дістають ся сї безмежні маєтки, які вони витворюють; вони пізнають, що се щось не так, як повинно бути, хотяй і не знають, що іменно є не так; вони невдоволені і готові до бунту, скороб лише пізнали причину лиха. Соціялїзм може пояснити їм сю причину.

Через увесь протяг історії спосіб, в який люди здобували поживу, вливав на формоване їх думок. Зразу їм було так тяжко добувати поживу, що не було коли думати про нічо іньше. Часом поживи бувало так мало, що один другого мусів їсти, а то найбільше розвинені племена мусїли-б були вигибати. В ту пору людоїдство було „правне", бо воно було в найлучшім інтересі суспільства.

Постепенно люди привчили ся прикладати до землї свою працю і в сей спосіб з того самого кавалка землї добувати для себе більше поживи, чим коли давнїйше. Тодї показало ся, що то „недобре" їсти вязнїв, забраних на війнї у полон; „доброю" річию стало заставляти їх до працї на тих, що їх зловили. І від тодї поступ людства приспішив ся, би вже повстала кляса людий, яка мала вже думати не лиш виключно про те, як дістати поживу на слїдуючий день або на слїдуючий рік; вони вже могли силувати свої уми до повнїйшого завойованя землї. Сентименталїсти кажуть, що невільництво було страшенно недоброю річию, соціялїст каже, що невільництво було в свої часи доброю річию, але ті часи вже проминули.

Тепер по раз перший в історії сьвіта сила чаловіка над природою дійшла вже до того степеня, що коли-б по розумному розділити працю всїх людий на пересїчно дві-три години денно, то се не лише, що вистарчило-б для всїх, але ще й було-б за богато.

Найкоротший і найчастїйше наводжуваний виклад історичного матеріялїзму є в „Комунїстичнім Манїфестї" Маркса і Енґельса, виданий по українськи у Львові.

Повнїйший виклад є у книжцї Енґельса п. з. „Розвій соціялїзму від утопії до науки" (Socialism, Utopian and Scientific).

Прінціп історичного матеріялїзму найлучше передискутований у Розвідцї про матеріялїстичне пониманє історії (Essays on the Materialistic Conceptions of History) професора Антонія Лябріолї.

Вартісний твір, поясняючий як моралї, закони і полїтичні інституції є

наслїдком економічних відносин, се твір Ахіля Льорія п. з. ,,Економічні пі
стави суспільности" (Economic Foundations of Society).

В книжках ,,Американський Фармер" (The American Farmer) і ,,Боротьб
кляс в Америцї" (Class struggles in America) автор їх, А. М. Саймонс, предст
вляє історію розвою Америки згідно з прінціпом історичного матеріялїзму.

Те саме робить Austin Lewis у своїм ,,Повстаню американського пролэтара
(The Rise of the American Proletarian).

КАРЛ МАРКС.

II. Надвижка вартости.

В 1867. році Карл Маркс видав перший том свого Капіталу''.Маркс був німецький вигнанець в Анґлії, краю, в якім під тодішну пору був найбільше розвинений капіталїзм в сьвітї. Природно отже анґлїйські вчені пробили також найвисше розвинену систему ,,політичної економії'', яку тодї сьвіт знав. Маркс був вповні ознакомлений з їх лїтературою, він приймав всьо, що було здорове в їх науцї, і лиш довів все з неї до льоґічних та революційних заключень.

Для економістів питане було, в який спосіб держава, або властиво як вони думали капіталїсти держави, могли би згортати маєтки. Вони відкрили, що маєток складає ся з ,,товару''тобто з пожиточних річий, які можна купувати і продавати і що ті були витворені людською працею. Вони також відкрили, що коли вимінювати, купувати або продавати ті річи, то вартість їх, тобто кількість иньших річий, яку за сї річи можна дістати, зависить від скількости працї, вложеної в ті річи.

Маркс приняв се становище враз з другими тодїшними писателями і ілюстрував се в слїдуючий спосіб: один ковт, 10 фунтів гербати, 40 фунтів кави, 20 бушлїв пшеницї, 2 унції золота і пів тона желїза є кожде зокрема рівне в вартости 20 ярдам полотна. Сї всі товари є наслїдком ріжних родів працї, однакож річ, яка дає можність порівнати їх з собою є те, що на кожду з них конечно видано ту саму скількість працї і про те їм однакова вартість.

В високо розвиненім капіталїзмі один товар, золото, є установлене як міра вартости всіх иньших товарів і вартість їх виражена в порівнаню з золотом називає ся їх цїною. Так цїна завиcить від скількости працї, вложеної у товар.

Коли отже капіталїст купує який товар, то дає за

него скількість золота відповідну до праці, вложеної у сей товар. Та як же він може зробити зиск на такім купованю і продажі? Як може він добути заробок на капіталі?

Отсе й є загадка, яку розвязав Маркс, а ся розвязка є така, що кождий робітник повинен її розуміти. Постараємо ся представити її як найпростійше.

Робітник так само, як капіталїст іде на ринок, аби купувати і продавати. Він мусить купувати їду, убранє і мешканє, якого потребує на удержанє житя свего і своїх дїтий. Як можливо, він купить іще деякі иньші товари, яких бажає. Одначож до спродажі він має лише одну річ, а се свою силу до праці.

Цїна, яку він може дістати за сю силу до праці, зависить від вартости сеї сили, як і взагалї цїна кождого иньшого товару. Коли в якім промислї у якій місцевости є мало робітників, на якийсь час може там піднести ся цїна сили до працї, противно-ж надвижка робітників може на якийсь час знизити її цїну, а всеж таки місце де цїна рівноважить ся, се переважно її вартість. А вартість називає ся кошт удержаня, відповідний до житевої скалї робітників у данїй порі та місцевости, включаючи й кошт виховання дїтий, які-б доповнювали робітничий ринок, коли він опорожнить ся.

Капіталїст-фабрикант купує сю силу до працї (робочу силу) так само, як купує сирий матеріял, вуголь і т. д. І він має велику причину купувати її, бо вона має знамениту прикмету. Коли він ужиє її в злуцї з машинерією продукциї, то вона додає більше вартости до матеріялу, до якого її вживає ся, чим вона коштувала капіталїста; иньшими словами, продукт рівнає ся ужитому матеріялови і опалови і оливі і всім иньшим дрібницям зужитим при продукциї, і зужитю машинерії та будинків і заплатї для робітників — всьому тому і ще більше чогось. А те „щось більше" Маркс назвав надвижкою вартости.

Він представляє се в слїдуючий спосіб: Робітник робить в бавовняній фабрицї дванайцять годин на день і пряде на полотно за той час двайцять фунтів бавовни. Полотно продасть ся за трийцять шілїнґів. Бавовна коштувала двайцять шілїнґів. Робітник дістає три шілїнґи за роботу. Вартість машинерії зменьшає ся через зужите на чотири шілїнґи. Отже повстає три шілїнґи ріжницї поміж вартостию продукта а цїною матеріялів, які зужие ся в протягу дванайцяти годин. Робітник дістає лише три шілїнґи платнї. Так отже лишає ся **надвижка вартости**, три шілїнґи, які йдуть в кишеню капіталїста,

Припустім, що три шілїнґи після робітничих відносин в Анґлїї в 1867. р. а в Полудневій Каролайнї нинї, вистарчають робітникови якраз на прожите і тому він охочо робить за сю суму. Однакож в шести годинах він вложить стільки вартости у бавовну, що капіталїстови вистарчить се, аби заплатити його денну плату, і відтак він робить ще шість годин і витворює **надвижку вартости** для капіталїста.

В отсей спосіб капіталїстови приходить зиск. Розуміє ся я не хочу сим сказати, що скаля того зиску є завсїгди 100%, як в повисшім примірі. Вона відповідно до відносин зміняє ся. В найвисше розвинених промислах, де машинерія є найдосконалїйша, як приміром в заводах сталевого тросту, вона часто буває й висша. В нерозвинених промислах, де вживає ся простих нарядів, вона є богато низша.

І ще треба розуміти, що сей зиск звичайно не йде лише до якогось одного працьодавця. Противно, дрібний працьодавець звичайно находить ся на тім становищу, що всю надвижку вартости заберає в него силнїйший, та ще й намагає ся відібрати у него й средства продукції а його самого зіпхати в ряди наємних робітників.

Виясняючи в сей спосіб, що то є надвижка варто-

сти, ми, соціялісти, не кажемо, що система наємної праці була завсїгди недобра і що капіталісти, які її нинї піддержують, є ,,погані''. Система наємної праці свого часу була рішучо поступом в порівнаню з способами продукції, які панували перед нею. У сій системі продукція,стала без міри видатнїйшою, чим коли давнїйше бувала. За один день можна тепер в многих галузях промислу випродукувати десять, сто, а навіть тисяч раз більше богатства чим давнїйшими простими способами. Однакож треба звернути увагу на дві річи:

Перше: капіталїст, який був у початках машинової продукції умом, що руководив цїлою продукцією, через зріст корпорацій і тростів звів ся нинї на дармоїда-акціонера а руководство перейшло зовсім на наємних робітників.

Друге: всяке улучшене машинерії збільшує пайку продукції, яка йде капіталїстови, підчас коли робітник дістає лише частину більше для житевої вигоди, чим діставав за свою працю давнїйше, Отже він зачинає бачити і зачинає бунтувати ся а в наслїдок сего повстає боротьба кляс, про яку зараз поговоримо.

Конечно потрібна книжка для кождого, хто хоче докладно розуміти теорію надвижки вартости є ,,Капітал'' Карла Маркса.

Короткий виклад теорії про надвижну вартости можна найти у двох книжочках Маркса ,,Наємна праця і капітал'' (Wage Labor & Capital) і ,,Вартість цїна і зиск'' (Value, Price and Profit).

Твір Ернеста Унтермана ,,Марксова наука економії'' (Marxians Economics і Будїна, ,,Теоретична система Карла Маркса,, [The Theoretical System of Karl Mark] — се також добрі підручники для вивченя теорії надвижки вартости.

цювати своїми власними начинями, то ніхто в сьвіті не може йому сего заборонити. Коли машинерія на стільки улучшить ся, що спільними силами можна буде більше зробити, чим поодиноко, то тоді ті, що побачуть, що їм їх самостійна праця не оплачує ся, самі пристануть до гурту.

Остаточно соціялїсти не хочуть правительства, яке-б мішало ся в поступки людини. Соціялїсти переконані, що як кожда людина матиме однакову нагоду заробити на житє, то тоді не буде покуси нї до крадїжи нї до шахрайства. Як би й прийшло ся зразу держати пару лїт кількох полїсменів, то їх дїлом буде лише опікувати ся тими, що їх житє капіталїзм вже знищив. Коли не буде зиску в виробі і продажі алькоголїчних напоїв, коли шахрайство не буде дорогою до суспільного становища, коли кожда женщина буде могла певно заробити на своє удержане, не потребуючи продавати свого тїла, — то тоді всї питаня про мораль можна буде лишити для одиниць, підчас коли суспільство буде пильнувати продукції тих річей, що їх люди потребують до житя.

Соціялїсти не хочуть ограничувати свободи личности. Противно вони є переконані, що тепер лише денеде є пара одиниць, що мають сяку-таку волю. І тому соціялїсти хочуть, аби свобода личности стала дійсною річию для всїх.

Соціялїстичної Утопії нема. Иньшими словами нема взору будучого ладу на який би всї соціялїсти могли згодити ся. Всї, що що-то розуміють про інтернаціональний соціялїзм, знають, що ідеї і порядки не є вічні анї не падають з неба; знають, що вони не складають ся так, як деякі одиниці хотїли-б, аби вони зложили ся. Нові ідеї і нові порядки є наслїдком промислових і економічних змін, а що ми не можемо сказати наперед, які промислові та економічні зміни настануть в кількох найблизших лїтах, так не можемо й сказати як робітники, побідивши капіталїстів, приноровлять свої понятя і вирівнають відносини.

V. Соціял-демократична партія.

Тепер переглянемо коротенько заключеня до яких ми дійшли.

Перше, ми побачили, що людські думки і порядки — се конечний вислідок відносин, в яких люди здобувають собі хліб.

Друге, ми побачили, що робітнича кляса заробляє нині на свій хліб, витворюючи надвижку вартости для маючої кляси, а ся жиє і роскошує з праці робітників.

Трете, ми побачили, що такий лад витворив боротьбу кляс поміж тими, що жиють з праці а тими, що жиють з властительства.

Четверте, ми побачили, що ся боротьба кляс мусить остаточно скінчити ся упадком капіталїстичного ладу і заснованем ладу соціялїстичного.

Тепер приступимо до того, в який спосіб маємо дійти до соціялїстичного ладу, через реформи, чи через революцію.

Передовсім, що значуть сї слова, реформа і революція? Їх дуже часто мильно толкують.

Реформи не є завсїгди мирні, реформи часто сполучені з проливом крови. Чимало голов розбито у чартистських розрухах в Анґлії, поки знесено закони кукурузи (corn laws) і зроблено перші кроки до заведеня фабричного законодавства. Натомість революції часом бувають мирні, як приміром коли анґлїйський король Джеймс II. втік до Франції в 1688 р. і лишив анґлїйських капіталїстів в цїлковитім посїданю державної власти, яку вони після сего удержують аж до нинїшних днів.

Ріжниця між реформою а революцією є ся: Реформа — се така зміна законів, або зміна способу примінюваня законів, яку робить та сама кляса, що доси має власть у своїх руках. Натомість революція се зміна законів, або

III. Боротьба кляс.

Вже знаємо, що політичні інституції і моральні ідеї людства є прямим наслідком способу, в який люди добувають собі средства дожитя, а також способу, в який їх діди та прадіди добували собі средства до житя. Ми вже також знаємо, що робітники нині заробляють на жите, витворюючи для капіталістів надвижку вартости.

Злучім сї дві думки до купи і ось що покаже ся. По однїй стороні побачимо клясу капіталїстів, що жиють в роскошах з праці других. Однакож жаден капіталїст не рабує робітника насильством. Цїлком можливо, що кождий капіталїст, або бодай батько чи прадід кождого капіталїста, сам був колись робітником. З сеї причини сї капіталїсти і їх прихвостнї вмовляють в себе і вмовляють в меньше сьвідомих робітників, що маєтки є нїби природною нагородою за чесність та здібність.

З другої сторони сьвідомійші робітники завважують, що дістають за свою працю далеко меньше, чим витворюють. Завважують, що найновійша машинерія, якої тепер скрізь вживає ся, робить їх працю без міри продуктивнїйшою, чим вона коли бувала, і рівночасно бачуть, що в заплату за ту працю дістають далеко меньшу пайку продуктів, чим робітники давнїйше діставали.

І так маємо боротьбу кляс. Соціялїсти не витворюють її. Вони лише її вияснюють і виказують, як вона буде розвивати ся. Доси головною збруєю робітників були робітничі союзи (юнії), а боротьба вела ся за посередництвом страйків і бойкотів. В часах дрібного капіталу юнії робили справдї великі здобутки. Працьодавець, що, продаючи свої товари суперничив з иньшими працьодавцями, звичайно волїв підвисшити заробітню плату, чим мав замикати фабрику і відпускати своїх покупців своїм суперникам.

Трости все те змінили. В головних галузях промислу

вже нема суперників. В безнерестанно зростаючім числї промислів трост став ся одиноким працьодавцем. В пору ,,добрих часів" тростови не богато значить заплатити своїм робітникам подостатком,аби могли жити прилично, за те в часи ,,застою" трост може зниживати платню після вподоби і юнії є безсильні, аби за себе постояти.

Кожде улучшене машинерії дає робітникови спромогу витворити більше, чим передше у такій самій скількости часу і так працьодавець може обходити ся з меньшим числом робітників. Сї відправлені робітники творять ,,безробітну армію". Коли робітники якого тросту застрайкують, то скоренько зорґанїзує ся новий засіб робітників із сеї безробітної армії.

Природно, що в таких обставинах юнії зачинають послугувати ся фізичною силою. Але тут капіталїсти вже готові проти них з більшою силою. Сили правительства в Америцї, як і в кождім иньшім цивілїзованім краю, є на послузї капіталїстам, коли лише сї мають боротьбу з робітниками.

Оттак ходом обставин боротьба кляс мусїла перенести ся на час виборів. В сю пору рік в рік голосуючі мають нагоду заявити, хто має керувати палками поліції та рушницями жовнїрів. Через вибори має ся рішити, хто має мати верх в суспільности, чи ті що жиють з плодів працї других, чи ті, що самі працюють.

Огляньмо тепер сили, що стоять по одній і по другій сторонї. Капіталїсти раді-б ввірити вас, що боротьба є поміж робітниками, що працюють руками, а робітниками, що працюють умом. Однакож таке припущене є цілковито мильне і є рішучо противне марксівським ідеям, які ми тепер розслїджуємо.

Ми бачили, що клясовий рух спричиняють економічні відносини. Крім крадїжи і жебранини є лише два способи, якими можна в нинїшнім ладї дістати хлїб та иньші річи конечні до житя. Один спосіб — се працювати

руками або умом. Другий спосіб — се бути властителем средств продукції і мати власть над тим богатетвом, яке другі витворюють. Розуміє ся, є цілком можливо, аби одна людина діставала средства до житя в оба сї способи. Давнїйше се лучало ся частїйше чим тепер. Незадовго буде воно лучати ся ще рідше. Границя поміж тими, що жиють з працї, а тими що жиють з властительства, зарисовує ся що раз яркійше.

Колись працьодавець був робітником і робив у маленькій робітнї враз з иньшими робітниками, яким платив наємну плату.

Пізнїйше він став наглядачем і вже не працював своїми руками, а лише з дня на день поучував робітників, що мають робити, аби робота була видатнїйша.

Ще пізнїйше він наймав робітника, аби сей наглядав замість него, а сам пійшов на ринок купувати сирий матеріял та продавати продукти.

Остаточно він випродав свою фабрику тростови і в заплату дістав блок акцій, що приносять дівіденди, або купу бондів, за котрі дістає процента. Тепер він вже навіть не потребує іти близько фабрики: він може жити, де хоче, і пропускати свої доходи, як хоче. Все купованє і продаванє, все книговодство і плянованє, всю умову як і ручну роботу роблять наємні робітники. А дохід який він дістає і пропускає без працї, є можливий лише через сей факт, що сї, що працюють, дістають за свою роботу меньше, чим в дїйсности заробляють.

І так, коли зберуть ся ряди до остаточної боротьби поміж капіталістами і робітниками, то по сторонї капіталїстів станують лише ті, що жиють з властительства, і ті, що дадуть ся одурити, або підкупити, аби голосували проти інтересів кляси, до якої самі належуть.

По другій сторонї станують всї ті, що жиють з працї своїх рук і свого ума. Ріжниця поміж тїлесною і умовою працею се властиво пережита ріжниця між тїлом і духом. Нема ручної працї, при якій не треба-б думати. Як би

той, що рови копає, не мав розуму, а лише силу, то він не знав би, що з лопатою робити і з него користи-б не було. Так само нема умової праці без напруженя тілесних сил. Хоть би не знати який був бистрий і безсовісний корпораційний адвокат, то він таки не заробить нічого без бодай такої тілесної праці, як диктоване і переглядане леґальних паперів.

Також дурне є старане зробити ріжницю поміж тими, що роблять потрібну, а тими, що роблять непотрібну роботу в капіталїстичній системі, і числити за сторонників капіталїзму тих, що роблять непотрібну роботу. Потрібна робота є та, що служить для вдоволеня чиїх небудь потреб, а в теперішнім капіталїстичнім ладї, коли кождий член робітничої кляси, мусить найти купця на свою робочу силу, як хоче жити, то зовсїм дурне рахувати за сторонника капіталїзму того, хто заробляє на своє житє тим, що вкладає дорогі камінї у гальстук для пудля, або додає стовпцї чисел у банку.

Тай не всї робітники працюють за наємну плату. Коли желїзно-дорожні компанії дістали від правительства міліони акрів урожайної землї, то вони не наймали робітників, аби ті йшли на сї землї та обсївали їх на користь компанії. Компанії замість сего попродали землю фармерам, які думали, що збогатїють через свою працю, і в сей спосіб в видї процентів та коштів перевозу продуктів, дістають з кождої фарми без міри більше, чим дістали-б, як би наймали робітників, аби ними обробляти фарми. І сї фармери роблять більше годин і за меньшу платню чим пересїчний міський робітник. Що більше фармери також готові до бунту.

Маленький крамар в тім самім човнї їде. Коли він дурний, то може думати, що він капіталїст, та коли має бодай дрібку розуму, то переконуєся, що його „зиск" се нїчо иньше, як наємна плата і то ще звичайно дуже маленька плата за працю удержуваня штору та продаваня товарів. Так отже його матеріяльний інтерес в дїй-

сности провадить його до соціяльної революції, яка принесе йому лучшу платню і коротші години праці.

Так ми бачимо, що в боротьбі кляс, яка щодня стає завзятійша, лише ті можуть дещо зискати з піддержування теперішнього суспільного ладу, котрі жиють з властительства, тоб-то меньше чим десята часть людскости, підчас коли ті, що жиють з праці, тоб-то девять-десятих людства словами Комуністичного Манїфесту, не мають нїчого до втрати крім своїх кайданів а до здобутя цілий сьвіт, а се буде коли поможуть повалити капіталїстичну клясу, а заложити кооперативну суспільність.

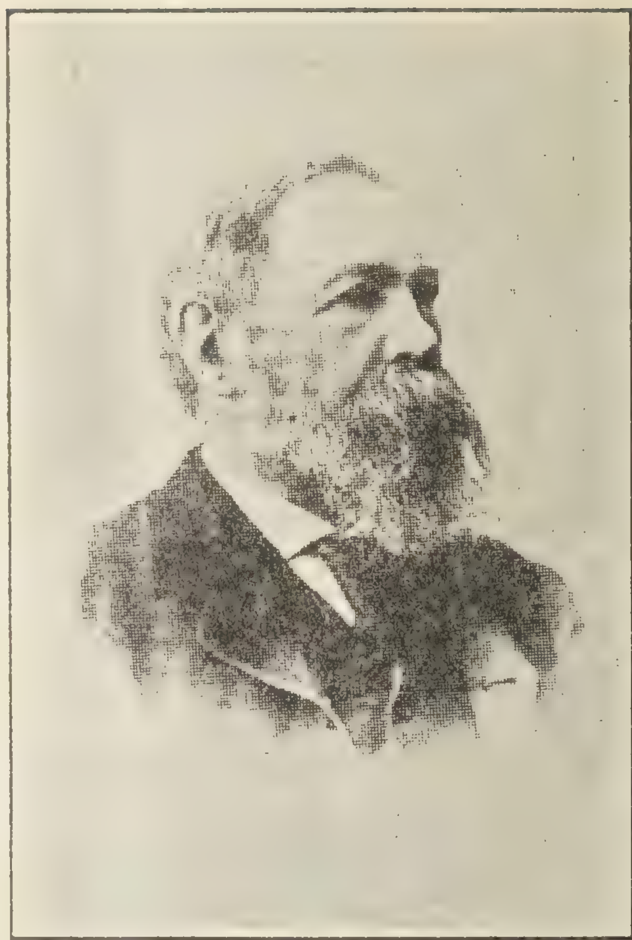
Аби докладнійше порозуміти ,,боротьбу кляс" варто крім згаданого вже ,,Комунїстичного Манїфесту" прочитати ще слїдуючі книжочки:

,,Science and Socialism", написав Robert Rives la Monte.

,,The Evolution of the Class struggle" нап. W. H. Noyes.

,,Socialism made easy" нап. James Connolly.

,,Principles of Scientific Socialism' нап. Rev. Charles H. Vail.

Фрідріх Енґельс

До розділу четвертого.

Всї пророкованя про те, як колись буде, треба брати дуже осторожно. Беллямі був писателем з незвичайно буйною уявою, але соціялїстом він не був пишучи свої перші твори, він навіть не знав нїчого про соціялїзм. В теперішню пору маємо лише пару книжок написаних европейськими писателями безсумнївної якости, які в деяких детайлях дають відповідь на питаня, як то буде улагоджено в соціялїстичній суспільности. Сї книжки се:

,,Соціяльна революція" — К. Кавтського [видано по українськи],

,,Женщина" -- Августа Бебеля,

,,Колективізм та промислова еволюція" [Collectivism and Industrial Evolution — Еміля Вандервельде.

Варто також прочитати меньший твір п. з. ,,Modern Socialism" Чарльса Вейла.

,,When Things were doing" С. А. Стіра — се хороший образець ладу, який колись може настати.

IV. Соціялістична суспільність.

Боротьба кляс поміж робітниками і властителями може мати лише один конець. Конець сей може бути дуже близько, або дуже далеко. але скорше чи пізнійше велика маса працюючого народу побачить, що інтерес кождого з них се інтерес цілої кляси. Вони побачуть, що се дурнота з їх сторони удержувати клясу неробів-властителїв. Вони злучать ся для поваленя капіталїстичного ладу, в якім тепер жиємо, а заведуть соціялїстичний лад.

Під сим ми розуміємо такий лад, в якім річи конечні для житя людства будуть продукувати ся не на користь частини народа а на користь всїх людий і в якім ніхто, хто є здібний до праці, не буде мати привілею жити з праці других. Під сим ми розуміємо такий лад, в якім не буде кляси пануючої, щоби на неї робітники робили, а натомість всї будуть робити і всї будуть панувати — рівність людий буде не пустою фразою, а дійсностию.

А коли говоримо про рівність, то се ще не значить, що всї гроші і всї маєтки мають бути розділені на рівно. Жаден соціялїст сего ніколи не проповідує. Се лише одна з тих безглуздих брехень, які видумують наші противники, аби настрашити робітника, що має $ 98 у щадниці або хату за $1200 з $900 морґеджу на неї.

Нї, ми не потребуємо анї гроший, анї домів анї тих автомобілїв, що капіталїсти їх мають. Ми хочемо лише відібрати землю і машинерію а працею своєю вже самі витворимо собі все те, чого будемо потребувати, отже і їду і доми і автомобілї.

Рівнож се не є в соціялїстичній проґрамі, або за всякий рід праці була якраз однакова нагорода. Коли соціялїстична партія прийде до власти, то застане меньше-більше такий лад: Фабрики будуть у русї. Робітники будуть діставати наємну платню, одні дуже добру, другі дуже маленьку. Многі будуть зовсім без роботи. Богато дітий замість бути в школї, будуть робити у фабриках.

Велика часть зарібку тих, що працюють, буде йти на дармоїдів. Ми не знаємо і взагалї нїхто не може знати який якраз буде тодї перший крок соціялїстичної адмінїстрациї, однакож якби соціялїстична партія прийшла до власти в відносинах, висше описаних, то можна цїлком певно дещо предсказати, як тодї вона зробить.

Отже передовсїм спинить плачене ренту, проценту та дівіденд капіталїстам.

Забере дїтий з фабрик і дасть їх до школи і в як найкоротшім часї бодай подвоїть число учителїв.

Меньше фаховим робітникам зараз дасть подостатком житевих вигід в заміну за їх працю, аби могли жити як люди.

Скоротить зараз години працї на не більше чим 8 годин на день і в сей спосіб не лише дасть всїм роботу але й в додатку почне витворювати більший засіб річий конечних до житя та вигоди.

Без взгляду на те, чи скасує „гроші", чи задержить, буде давати робітникам продукти їх працї у їх дійсній вартости, оставляючи лише маленьку частину на заплату за публичну обслугу, яка кождому буде за дармо.

І коли вже соціялїстична власть потревае трохи, то заплата за ріжні роди працї сама про себе вирівнає ся. Як буде тяжко найти людий до замітаня улиць, а легко буде найти писарів, то тодї лише треба буде піднести платню для замітачів і скоротити їх години працї тай буде вже їх подостатком.

Що соціялїстична адмінїстрація не буде завідувати всїми промислами із якогось центра — се розуміє ся само собою. Соціялїсти завсїгди і всюди лишають завідательство у руках місцевих ґруп, що можуть справу самостійно повести.

Також не відберемо в артиста його пензля, а в фармера його фарми. Ми вважаємо, що наряди які є так скомплїковані, що треба вживати їх спільно, повинні бути спільною власностию, однакож коли робітник волїє пра-

їх примінюваня, коли її зробить поневолена кляса, повалившн клясу, що доси панувала і взявши в свої руки державну власть.

Соціял-демократія є не за реформою, а за революцією, бо старає ся відібрати державну власть від капіталїстів, які тепер робітників гноблять, і віддати її робітникам.

І се є становище не лише канадійської соціял-демократичної партії, але й американської і австрійської, і всього інтернаціонального соціялїстичного руху, репрезентованого великою і могучою соціял демократичною партією в кождім краю цивілїзованого сьвіта.

Що до спссобів поваленя капіталїстичної кляси, то одиноке питане, над яким треба-б подумати є, які средства є найспосібнійші для сеї цїли.

Коли-б се найлекше було достигнути через старане зробити за раз „лише одну річ" і старати ся о голоси народу, не стараючи-сь поучувати його рівночасно про боротьбу кляс, то ми були-б за сею методою. Однакож історія навчила нас, що такий спосіб рішучо завсїгди доводить до невдачі. На те є тисячі примірів і тисячі подібних невдач лучаеть ся на наших очах.

Коли-б натомість робітнича кляса найлекше могла здобути власть, беручи за оружіє, як колись зробила се капіталїстична кляса, коли відберала власть від шляхти, то й за сим ми були би з цїлою душею. Однакож, на жаль машинерія розвинула ся не лише в цїлях продукції, але й в цїлях війни, і капіталїстична кляса має нинї в своїм посїданю і машинові гармати (кулемети), які в кількох годинах могли-б вибити всї революційні сили в першімлїпшім з наших міст.

В сім краю є дуже простий спосіб дістати робітникам в свої руки сї машинові гармати, як і в загалї всю машинерію правительства. Сей спосіб є голосоване за партією робітничої кляси, то є за соціялїстичною партією. Вибираймо соціястичних послів, а будемо мати зако-

ни в інтересї робітників. Вибераймо соціялїстичних суддів і суддї будуть помагати робітникам проти капіталїстів. Вибераймо соціялїстичних мейорів, ґубернаторів і президентів а полїция і військо стане на послугу нової правлячої кляси, кляси робітничої, підчас коли капіталїстична кляса перестане істнувати як кляса і пійде до роботи, аби мала за що їсти.

Кажучи се, ми не думаємо, що вибір якого одного урядника або сотки соціялїстичних урядників зараз принесе волю і щасте робітничій клясї. Як довго капіталїсти будуть мати рішаючу власть у якій небудь галузї правлїня, так довго будуть вони уживати всїх способів, аби перешкодити всїм заходам полїпшити долю робітничої кляси.

Однакож соціялдемократична партія через таку перепону ще не занехає боротьби о державну власть, анї не думає зложити збруї, яку має і якої може ужити у клясовій боротьбі. Соціялдемократична партія є в щирій приязни з юнїями і буде вживати всїх сил, аби помагати юнїям так само, як капіталїстичне правительство всїми силами старає ся їх знищити. Соціялдемократична партія є за забороною працї дїтий. Соціялдемократична партія є за коротшим днем працї і за більшою платнею, за пенсією на старість і за асекурацією проти слабости і випадку, за публичною власностию желїзниць і стріткар, за інїціятивою і референдум і за правом скидати урядників, коли вони провинять ся. Соціялдемократична партія є за тим, аби жінки мали право голосувати і бути вибираними, як і мущини. Соціялдемократична партія є за кождою можливою полекшою для робітничої кляси.

Однакож ті люди, що старають ся добити ся того всього через соціялдемократичну партію, розуміють, що хотьби капіталїсти й пристали на всї новійші реформи, то все таки робітнича кляса буде оставати поневолена І проте вони без перестанку старають ся скріпити сю партію так, аби вона остаточно була в станї на віки усуну-

ти капіталїстичну клясу від власти та завести соціялїстичний лад.

Аби бути правдивим соціялїстом, на те треба трохи більше, чим голосувати на соціялїстичних кандидатів. Треба ще належати до портійної орґанїзації, платити місячні вкладки, приходити стало на мітінґи і всїми можливими способами скріпляти орґанїзацію.

Чому-ж то так? Таж лїберали і консерватисти, републїкани і демократи так не роблять.

О нї. Бо тими старими партіями заряджують полїтичні махери, які дістають розкази від капіталїстів, що їх оплачують. Як робітники хочуть бути своїми панами. то й мусять самі оплачувати кошта своєї полїтичної орґанїзації і на отте є установлені місячні вкладки.

Часті мітінґи є потрібні на те, аби самі члени партії заряджували справами партії а не якась шайка ,,провідників."

Крім сего, коли робітники мають знати, як колись попровадити державу, то мусять підучувати ся сего провадячи тепер партійну орґанїзацію. Соціялдемократична орґанїзація має розрости ся у будучу державну орґанїзацію і проте кождий робітник повинен доложити всїх старонь, аби ся орґанїзація була як найбільше спосібна до дїйсної праці.

Та і голосувати на соціялїстичних кандидатів і бути членом соціял-демократичної партії таки ще не зовсїм вистарчає. Мілїони голосів відданих на соціялїстичних кандидатів, хотьби її дали власть соціял-демократичній партії, то таки можуть не зуміти вдержати її на користь народа, коли голосуючі не будуть гаразд розуміти соціялїзму.

Соціялїзм — се ціла наука про суспільні справи. Аби поглубити яку небудь науку, треба вчити ся. Так і не легко се штука порозуміти докладно всю соціялїстичну науку. Се є з тої причини, що капіталїстичний лад є незвичайно заплутаний і кождий соціялїст мусить добре порозуміти всї тайни того ладу, поки зможе дати на кож-

ду з них належиту відповідь. Одним словом ані одним рішенем не полагодить ся всіх проблемів суспільного ладу. Все те вимагає богато думаня і науки. Однакож та наука не є на даремно. Раз порозумівши дійсні прінціпи соціялїзму, зачинаєш відразу бачити ясно все те, що перше було тобі темне і непонятне. І доперва тоді можеш прийти до твердого заключеня, що твої власні інтереси є тїсно звязані з інтересами цілої робітничої кляси. Лише тоді станеш соціялїстом, на якого можна зовсім звірити ся.

Таким твердим, виправленим соціялїстом можливо стати лише через пильне читанє соціялїстичних книжок і ґазет. Соціялїстична лїтература в теперішних часах є незвичайно широка і богата і хто цікавить ся соціялїзмом, може нині вдоволяючо познакомити ся з соціялїстичною наукою, хотьби навіть не знав жадних иньших мов крім української. Треба лише хотїти вчити ся.

Коли читач бажає помочи соціялдемократичній партії в її роботї, то повинен передовсім постарати ся зараз вступити до її найблизшого відділу. Коли не знає, де є той відділ і як його найти, а не має приятелів соціялїстів, то нехай напише по інформації до редакції котрої небудь з соціялїстичних часописий.

Так само через редакції можна дістати всї можливі соціялїстичні книжки, з яких можна пізнати соціялїстичну науку.

Хто ж хоче помочи, аби соціялїстичні книжки і ґазети більше розходили ся і тим, аби соціялїстична наука більше ширила ся, повинен здобувати як найбільше передплатників для соціялїстичних часописий і повинен заняти ся ширенєм соціялїстичних книжок.

Соціялїстичні книжки в українській мові зачала в Канадї видавати Видавнича Спілка „Робочого Народа". Отся видавнича праця поступає досить гарно, але вона вимагає великих фондів. Отже люди, що їм залежить на тім, аби освободити робітничу клясу з її економічної неволї, від уст собі відривають, аби лише як найбільше книжок вийшло про соціялїзм в українській мові. Добровільними жертвами і шейрами причиняють ся до збільшеня фондів Спілки, тисячі долярів зложили вже на сю ціль і пара тисяч соціялїстичних книжочок в короткім часї вже розійшло ся поміж українськими пролєтарами в Канадї та Злучених Державах.

Робота робить ся, але се лише початки. Станьте, Читачі, нам до помочі, і з Вашою помочию подвоїмо свою працю сего року, і знов подвоїмо її на слїдуючий рік. Злученими силами перевернемо вскорі капіталїстичний лад, запровадимо рай на землї..

Чи стаєте разом з нами?

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

українську соціял-демократичну часопись

РОБОЧИЙ НАРОД.

Виходить в Віннїпеґу, Ман. ТРИ РАЗИ НА МІСЯЦЬ, кождого першого, одинайцятого і двайцять першого. — Передплата виносить на рік $1.50 з Европи К 8.00. — Передплату треба завсїгди складати з гори. За дармо ґазети нїкому не вільно посилати. Гроші посилайте через почтовий або експресовий моней-ордер, або в реджїстрованім листї. Почтових стемплїв споза Канади не приймає ся. — Кождий, хто лише інтересує ся соціялїстичним рухом, мусить читати „Робочий Народ".

Адресуйте завсїгди

ROBOTCHYJ NAROD

P. O. Box 3542, Sta. B.

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ
СОЦІЯЛІСТИЧНІ ЧАСОПИСІ!

¶ ХТО хоче знати, що діє ся в старім краю,

¶ ХТО хоче знати, як наші брати в старім краю борють ся за кращу долю,

¶ ХТО хоче мати ширший погляд на соціялїстичний рух взагалї,

¶ ХТО хоче помогчи соціял-демократичному видавничому рухови,

¶ НЕХАЙ запренумерує слїдуючі старокраєві часописї

„Земля і Воля“

часопись для робочого люду, орґан української соціял-демократичної партії в Галичинї. Виходить у Львові раз на тиждень і коштує 2 доляри на рік, на пірік 1 доляр. Оказові числа висилає ся беплатно.

Адрес редакції та адмінїстрації

„ЗЕМЛЯ І ВОЛЯ“

Львів, вул. Собеского, ч. 3. Austria.

В ДНЯХ БОРОТЬБИ

яку працюючий люд веде за свої права, в хвилинах тріюмфу над своїми ворогами, не забувайте на приєднуване нових передплатників для робітничої соціялїстичної часописї! Перечитаних чисел соціялїстичних часописей не відкидайте, а передавайте їх сусїдови, який не знає ще соціялїстичної часописї. Неписьменним перечитайте самі соціялїстичну часопись та поясніть нашу науку. Не жалуйте кілька центів на марку, щоби почтою післати пару чисел своїм своякам або знайомим. Нехай добра новина іде в сьвіт широкий, з рук до рук, з міста до міста, з села до села! Завдяки клерикальним впливам багато є ще темноти серед міського й сільського люду. Нищіть сю темноту без милосердя! Запалюйте всюди сьвітло сьвідомости та всюди ширіть духа бунту проти кривди люду, проти визиску, проти гнобленя, проти суспільного пониженя мас робочого люду! Не забувайте нїколи, що найуспішнійшим оружем у боротьбі з вашими ворогами, оружем, що нїколи не заводить, є богата соціялїстична преса!

ЧИТАЙТЕ Й ШИРІТЬ СОЦІЯЛІСТИЧНІ ЧАСОПИСІ ТА КНИЖКИ

РУСКА КНИГАРНЯ в Вінніпегу

850 MAIN ST. WINNIPEG, MAN.

Руска Книгарня видала доси много книжок, з котрих поручаэ особливо сї:

Слово правди, написане сьвященником Петровом .15

Про чуда сьвятих Дамазія і Панкрація, або памятка з старокаэвих відпустів ,10

Правовірний Католик .10

Христос охотно приймаэ грішника .10

Без Бога на съвітї .25

Важнїйші права Канади, або наші Канадийскі параґрафи .35

Підстава Християнської віри . . . ·25

Вірність пастирска Ісуса Христа . . . ·05

Оборона віри, або пояснене чому і як маэмо вірити в Бога . . . ·25

Фармазони або як то 30 господарів записали ся чортови . . .25

Оповіданя для дїтий. Гарна книжочка з образками видана в Канадї . . . ·30

Казки за Жидів . . . ·10

Рицар і Смерть . . . ·05

Домашний Писар, або взори руских і англїйских листів на всякі случаї. Цїна зн. ·35

Піснї про Канаду і Австрию . . . ·40

Нові Піснї . . . ·25

Робітничі піснї, про долю канадийских робітників . . . ·25

Пишіть по наш катальоґ на виразну адресу:

RUSKA KNYHARNIA

850 MAIN ST. WINNIPEG, MAN.

В РУСКІЙ КНИГАРНІ ДІСТАНЕТЕ ВСІ НАШІ КНИЖКИ.

ЧИТАЛНЯМ І АГЕНТАМ ДАЄМО ВЕЛИКИЙ ПРОЦЕНТ,

